

SPRAWY
MIĘDZYNARODOWE

2025, t. 78, nr 2
ISSN 0038-853X
e-ISSN 2720-0361
DOI 10.35757/SM.202578.2.14

Artykuły recenzyjne i recenzje

DANUTA HÜBNER

ORCID: 0009-0009-3520-5202

danuta.huebner@gmail.com

„Integracja europejska w teorii i praktyce. Korzyści i wyzwania członkostwa Polski w Unii Europejskiej”,

red. Bogumiła Mucha-Leszko, Elżbieta Kawecka-
-Wyrzykowska, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne,
Warszawa–Lublin 2025, 412 ss.

W latach 2024–2025 z okazji jubileuszu siedemdziesięciopięciolecia integracji europejskiej oraz dwudziestolecia członkostwa Polski w Unii Europejskiej ukazało się wiele publikacji tematycznie związanych z historią Wspólnoty, jak również oceniających ekonomiczne efekty uczestnictwa Polski we wspólnym rynku. Jedną z nich jest książka pod redakcją Bogumiły Muchy-Leszko i Elżbiety Kaweckiej-Wyrzykowskiej. W pierwszej części Autorki przeprowadziły analizę europejskich procesów integracyjnych, koncentrując się na udzieleniu odpowiedzi na pytanie, „czy i w jakim stopniu procesy integracji europejskiej weryfikują teorię międzynarodowej integracji regionalnej”. Część druga obejmuje natomiast analizę sytuacji finansowej sektora polskich przedsiębiorstw, handlu zagranicznego, stanu finansów publicznych, zasobów własnych Unii i polityki energetycznej. Łącznie recenzowana publikacja zawiera osiem rozdziałów poprzedzonych wstępem i uzupełnionych refleksjami końcowymi Redaktorek.

Książka zaczyna się od prześledzenia historii kontynentu w poszukiwaniu politycznych i intelektualnych impulsów na rzecz tworzenia wspólnej Europy. Mowa jest o tym w rozdziale pt. *Idea zjednoczenia Europy w ujęciu historycznym od XIV do połowy XX wieku* autorstwa Bogumiły Muchy-Leszko. Patrzą na tę historię z perspektywy współczesnych problemów integracji europejskiej, jej celów, tożsamości i roli narodowych odrębności. Poszukuje sensu integracji w ewolucji idei i polityki. Pojawiają się w tej analizie i przemijanie, i ewolucja dominujących wartości. Nie ulega wątpliwości, że integrację na naszym kontynencie zawsze cechowała zdolność do zmiany z zachowaniem misji procesu uwspólnotowania. Wydaje mi się niezwykle inspirujące to spojrzenie na wieki historii Europy przez pryzmat dążenia do związków państw. Było to tym bardziej potrzebne, że w dziejach kontynentu dominowały podziały, kryzysy, konflikty i wojny. Przez rozważania te przezykają się też wątki federacji suwerennych państw, szczególnie od XVIII w. Może byłoby warto rozwinąć je w tym miejscu o spojrzenie na federację jako ustrój. Istotną wartością tego rozdziału jest pogłębiona analiza dwóch najbardziej kompletnych projektów wspólnej Europy, tj. Mitteleuropy Friedricha Naumanna z 1915 r. i Paneuropy Richarda Nikolausa Coudenhove-Kalergiego z 1923, aczkolwiek różnych co do przesłanek, celów i zasięgu terytorialnego.

W rozdziale drugim pt. *Podstawy teoretyczne integracji międzynarodowej w kontekście integracji europejskiej* Bogumiła Mucha-Leszko przedstawiła w pierwszej kolejności dorobek teoretyczny dotyczący aspektów

ustrojowych integracji, a w szczególności zasad podziału władzy i delegowania uprawnień na poziom ponadnarodowy, tworzenia podstaw instytucjonalnych, reprezentowania krajów w instytucjach wspólnotowych i międzyrządowych, a także ewolucji teorii objaśniających działanie mechanizmów dynamizujących i hamujących procesy integracyjne. Podkreślone zostały tu zalety i wady federalizmu, a także modelu międzyrządowego. Podobnie szczegółowo Autorka odniosła się do skutków mechanizmów *spillover*, *spill-around* i *spill-back* oraz do ewolucji teorii od funkcjonalizmu i neofunkcjonalizmu do postfunkcjonalizmu, w tym do rozwoju teorii w kierunku ujawniania mechanizmów dezintegracyjnych. Ma to zasadnicze znaczenie zarówno dla państw zrzeszonych w Unii, jak i potencjalnie zainteresowanych członkostwem. Uwagę przyciąga fragment poświęcony ideologizacji debaty europejskiej i wskazujący możliwości zapobiegania kryzysom. W drugiej części rozdziału przedmiotem analizy są teorie uzasadniające ekonomiczne korzyści integracji regionalnej, które wynikają z liberalizacji przepływów gospodarczych, ekonomii skali, wyższej efektywności alokacji kapitału i siły roboczej, efektów *catching-up*, a także wzrostu konkurencji i siły rynku Unii w skali globalnej. Osobny podrozdział poświęcony został korzyściom z integracji w świetle teorii unii walutowej. Autorka konfrontuje założenia badawcze na gruncie teorii z procesami rynkowej i walutowej integracji europejskiej. Stwierdza, że pozostawały one w ścisłym związku, ale równocześnie zauważa niewystarczającą przydatność teorii w objaśnianiu przyczyn kryzysów i potrzeby reform ustrojowych, posługując się odpowiednimi przykładami.

Napisany przez Bogumiłę Muchę-Leszko i Magdalenę Kąkol rozdział trzeci pt. *Przywódcza rola Francji w europejskiej polityce integracyjnej* potraktowany został przez Autorki jako uzasadnienie wkładu Paryża w nadanie idei zjednoczenia Europy realnej formy oraz jego wpływu na plany i kierunki europejskiej polityki integracyjnej na wszystkich etapach rozwoju. Najwięcej uwagi poświęcono inicjatywom Francji dotyczącym integracji walutowej po upadku systemu z Bretton Woods i od połowy lat osiemdziesiątych XX w., gdy prezydent François Mitterrand we współpracy z przewodniczącym Komisji Wspólnot Europejskich Jacques'em Delorsem wykazywał wyjątkową determinację w przygotowywaniu oraz realizacji projektu unii gospodarczej i walutowej (UGiW). Przejrzystość analizy zapewniły Autorkom wyspecyfikowane cele i pytania badawcze. Przedstawione zostały również dyskusje, projekty reform i wkład Paryża

na ówczesnym etapie funkcjonowania UGiW. Wartościowym uzupełnieniem tego rozdziału jest ocena wzrostu gospodarczego, stanu finansów publicznych i równowagi zewnętrznej Francji na tle największych gospodarek Unii. Należy w tym kontekście stwierdzić, że niepokojąco jawi się tam sytuacja w sferze finansów publicznych, a problemy gospodarcze tego przywódczego państwa osłabiają całą grupę.

Rozdział czwarty pt. *Sytuacja finansowa sektora polskich przedsiębiorstw i wykorzystanie możliwości inwestycyjnych w latach 2004–2023* przygotowali Czesław Skowronek i Teresa Kondrakiewicz. Stanowi on dobrze przemyślane wprowadzenie do analizy źródeł wzrostu gospodarczego i zmian strukturalnych w polskiej gospodarce po wejściu do UE. Krajowe przedsiębiorstwa znalazły się w konkurencyjnym środowisku rynku europejskiego i zmuszone były dostosowywać swoje strategie rozwoju do nowych warunków. Ocena sytuacji finansowej sektora przedsiębiorstw przeprowadzona została z uwzględnieniem uwarunkowań makroekonomicznych, które wpływały na ich działalność. Dobór tych czynników okazał się trafiony, co zilustrowały wskaźniki korelacji. Za potencjalnie istotnie wpływające na strategie i bieżące plany w działalności przedsiębiorstw Autorzy uznali następujące wielkości makroekonomiczne: tempo wzrostu PKB, eksport, poziom inflacji, napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) oraz wielkość deficytu budżetowego i długu publicznego. Analiza ilościowa uzupełniona została charakterystyką regulacji organizacyjno-prawnych. Syntezę przeprowadzonego badania stanowią podrozdział 4.6 i podsumowanie. Zgodnie z wynikami korelacji wielkość PKB i eksportu są najsilniej związane z wielkością wskaźników charakteryzujących sytuację finansową i aktywność inwestycyjną przedsiębiorstw. Trzecim czynnikiem mocno skorelowanym z ich wynikami finansowymi były BIZ. Znacznie niższe wskaźniki korelacji Pearsona odnotowano natomiast dla poziomu cen, a neutralne – dla długu publicznego. Przedstawiając argumentację opartą na danych liczbowych, Autorzy rozdziału uznali więc, że polskie przedsiębiorstwa dobrze odnalazły się w konkurencyjnym otoczeniu wspólnego rynku Unii i były w badanym okresie źródłem wysokiego, długookresowego wzrostu PKB. Potwierdzili zatem, że kraj może czerpać korzyści z przystąpienia do dużego regionalnego rynku, czego dowodem jest także zasadnicze zmniejszenie luki gospodarczej w ramach ugrupowania integracyjnego.

Rozdział piąty pt. *Wzrost obrotów i zmiany strukturalne w handlu zagranicznym Polski po wejściu do Unii Europejskiej*, którego autorką jest Elżbieta

Kawecka-Wyrzykowska, można uznać za najważniejszy dla przedstawienia korzyści z uczestnictwa we wspólnym rynku UE. Handel jest najsilniejszym mechanizmem integracji, a w przypadku Polski wzrost eksportu w badanym okresie miał duży wpływ na wzrost popytu i tempo wzrostu PKB. Rozdział ten stanowi bardzo rzetelnie udokumentowaną analizę tendencji rozwojowych oraz zmian w geograficznej i towarowej strukturze polskiego eksportu i importu po wejściu do Unii. Przykład polskiego handlu zagranicznego pokazuje, w jaki sposób jednolity rynek europejski był w stanie wyzwolić czynniki dynamizujące wzrost i zmiany strukturalne w gospodarce. Autorka dowodzi także, że otwartość gospodarki na rynki zewnętrzne (w ramach UE i poza nią), która zwykle jest źródłem wielu korzyści, może jednocześnie prowadzić do silnego uzależnienia i wystąpienia ryzyk związanych z zakłóceniami dostaw w ramach globalnych łańcuchów (przykładem jest handel z Rosją i Chinami).

W rozdziale szóstym pt. *Sytuacja budżetowa Polski na tle krajów Grupy Wyszehradzkiej w latach 2004–2023* Elżbieta Kołodziej dokonała krytycznej analizy współzależności między ewoluującymi unijnymi ramami fiskalnymi i realizacją krajowych celów zrównoważonego budżetu. Wynika z niej jednoznacznie, że dynamika wzrostu i dyscyplina w konsolidacji finansów publicznych zależą w dużym stopniu od krajowej polityki oraz wykorzystania potencjału rynku wewnętrznego. Wartość tego rozdziału, podobnie jak pozostałych, wzmocniona jest kompetentną analizą opartą na materiałach źródłowych i stanowi dobre uzupełnienie wcześniejszych rozważań na temat oddziaływania członkostwa w UE na sytuację ekonomiczną państw. Wywód ten ilustruje w szczególności pozytywne oddziaływanie unijnych reguł dyscypliny budżetowej na efektywność krajowych polityk fiskalnych. Na podkreślenie zasługują staranność Autorki w przygotowaniu bogatego materiału statystycznego, który ilustruje sytuację budżetową Polski, Czech, Słowacji i Węgier, a także przedstawione przez nią opinie.

W napisanym przez Elżbietę Kawecką-Wyrzykowską rozdziale siódmym pt. *Ocena propozycji nowych zasobów budżetu Unii Europejskiej z perspektywy celów polskiego budżetu* na uwagę zasługuje pogłębione spojrzenie na środki własne budżetu Wspólnoty. Konieczność ich powiększenia jest bez wątpienia wielkim wyzwaniem na nadchodzące lata, ponieważ od 2028 r. Unia musi zacząć spłacać dług w ramach programu „Przyszłe Pokolenie” (New Generation EU), a jednocześnie niektóre państwa członkowskie (w szczególności płatnicy netto do budżetu UE) mają coraz większe wątpliwości co do

niektórych propozycji nowych zasobów własnych. Powiększyłyby one pulę środków na finansowanie ważnych projektów integracyjnych, ale jednocześnie najbardziej obciążąłyby płatników netto. Tematyka ta jest bardzo ważna dla Polski, która od momentu akcesji jest ogromnym beneficjentem netto unijnych funduszy. Wielkimi krokami zbliżają się rokowania w sprawie nowego wieloletniego budżetu UE na lata 2028–2034, a potencjalny brak konsensusu co do jego powiększenia niesie ryzyko znacznego ograniczenia transferów netto unijnych funduszy do Polski.

W rozdziale ósmym pt. *Polityka energetyczna Polski w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej* Aleksandra Gawlikowska-Fyk wykazała, że działania Warszawy w tym sektorze są ściśle związane z polityką całej Wspólnoty, biorąc pod uwagę z jednej strony ambitne cele unijnej polityki klimatycznej i energetycznej, a z drugiej ich znaczenie dla konkurencyjności przemysłu. Należą do nich: transformacja energetyczna w kierunku źródeł odnawialnych (OZE), obniżenie energochłonności gospodarki i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego. Analiza stanu realizacji tych celów doprowadziła Autorkę do wniosku, że Polska ma duże opóźnienia w transformacji energetyki w kierunku OZE, a jej gospodarkę wciąż cechuje wysoka energochłonność. Wyjaśniła też przyczyny tych niekorzystnych sytuacji. Godne podkreślenia jest zwrócenie uwagi na to, jakie starania podejmowano w Warszawie, by doprowadzić do stworzenia unii energetycznej, która mogłaby wzmocnić kompetencje unijnych instytucji w podejmowaniu decyzji na poziomie ponadnarodowym. Mając na względzie strategiczną rolę energetyki w gospodarce, bezpieczeństwo zaopatrzenia w energię, a zwłaszcza uzależnienie od paliw kopalnych oraz potrzebę nadrobienia zaległości w transformacji energetycznej, trudno nie zgodzić się z tezą Autorki o konieczności zredefiniowania polskiej polityki energetycznej.

Jak przeważnie bywa w monografiach wieloautorskich, tak i w tym przypadku każdy rozdział kończy się podsumowaniem zawierającym wnioski i opinie Autorów. Redaktorki postanowiły ponadto podzielić się z czytelnikami swoją wiedzą i własną oceną procesów integracyjnych *ex post*, a także spojrzeniem na perspektywy rozwoju w dziesięciostronicowym tekście finalnym pt. *Kryzysy i przyszłość Unii Europejskiej w ocenie redaktorek monografii*. Efektem rozwoju procesów integracyjnych w Europie jest ich zdaniem z jednej strony wysoki poziom zintegrowania gospodarek krajów członkowskich i rozwinięty system instytucjonalny Unii. Z drugiej jednak zauważają, że wysoki poziom współzależności gospodarczej nie został wystarczająco

zrównoważony postępem w integracji polityki ekonomicznej i systemu politycznego: „Zarządzanie na poziomie ponadkrajowym (*European governance*) nie zostało dostosowane do stopnia zintegrowania gospodarek”. Autorki przypomniały w tym kontekście wybitną angielską ekonomistkę Susan Strange, która już w 1970 r. przedstawiła tezę o zróżnicowaniu tempa rozwoju międzynarodowego systemu gospodarczego i międzynarodowego systemu politycznego. Problem ten podkreślany jest także we współczesnej literaturze, m.in. w odniesieniu do UE. Koncentrując się na refleksjach Redakterek o efektach integracji i przyszłości Unii, za najważniejsze uważam następujące wnioski: 1. mimo powtarzających się kryzysów w dłuższych okresach – kolejnych dziesięcioleciach – poziom zintegrowania gospodarek krajów członkowskich był coraz wyższy, co oznaczało, że siła mechanizmów *spill-over*, czyli rozlewania się, była większa od siły mechanizmów stagnacyjnych i dezintegracyjnych, czyli *spill-around* i *spill-back*; 2. kryzysy na wczesnych etapach integracji przyczyniały się do jej przyspieszania (choć niektóre z opóźnieniem); 3. kryzys, który rozpoczął się w 2008 r. (finansowy, gospodarczy i zadłużeniowy), podważył wiarygodność strefy euro i UE jako ugrupowania gospodarczego, które ma zdolność szybkiego reagowania na skutki załamania koniunktury, a ponadto nastąpiła kumulacja wielu kryzysów: imigracyjnego, *brexitu*, COVID-19 i wojny w Ukrainie.

W końcowej części tego tekstu wskazane zostały problemy, od których rozwiązania zależy dalszy rozwój integracji europejskiej i znaczenie Unii w globalnym układzie sił. Nawet jeśli niektóre z nich mogą być dyskusyjne, to prowokują do poszukiwania innych możliwości doskonalenia modelu funkcjonowania Unii Europejskiej. W tym kontekście daje się zauważyć eurorealizm Auterek, polegający na określeniu cech modelu zróżnicowanej integracji w warunkach braku akceptacji dla unii federalnej.